

Kengyel Judith Gabriella, Gál Emese, Nagy Krisztina Anna

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Ha férfi vagy, légy férfi? A férfias viselkedés és nemi szerepek narratív mintázatai

A szakirodalom a maszkulinitást, férfiasságot a feminitás ellenpólusaként létrejövő fogalomként tekinti (Constantinople 1973), amely személyiségjeggyé, karakterisztikává vált az észlelés szempontjából (Bem 1974). A szociológiai elméletalkotók funkcionista megközelítése szerint (Parsons, Bales és Shils 1953) ezek az esszencialista személyiségmegközelítések a családi szocializáció során elsajátított instrumentális férfi (pénzkereső) és expresszív (gondoskodás) női nemi szerepekből indulnak ki. Ezekből a férfiak esetében ideálisnak tartott viselkedés és személyiségtypusokból alkotta meg Connell (1995) a hegemon maszkulinitás fogalmát, amely olyan intézményesült kódokat, normákat jelöl, amelyek irányítják, szabályozzák vagy sok esetben gátolják a férfiak életét, azaz férfi képe az aktuális kor versengő férfi ideáljai közül győztesen kikerült szociális normarendszernek és ideálnak felel meg. Ez implicálja, hogy ettől az ideálképtől a férfiak számára eltérni kockázatos, mivel státuszvesztéssel járhat. Ehhez kapcsolódik O’Neil (1982) rejtélyes férfiasság koncepciója, amely úgy definiálja az ideális tradicionális férfiasság jelentését a társadalomban, mint normák, attitűdök és viselkedések halmaza, melyek segítségével meghatározható a tradicionális férfi szerep (családfenntartó, kemény, határozott és magabiztos), amelyből hiányzik az érzelmek kimutatásának lehetősége. A férfiasság egy értékes, egyben szorongató státusz, amelyet nehéz megszerezni és megtartani (Vandello és Bosson 2013). A férfiasság egy szociális státusznak tekinthető, melynek megszerzése és megtartása sikeres társadalmi demonstrációk eredményeképpen történhet meg (Gilmore, 1990). A férfiasság definíciónak vannak univerzális elemei és vannak olyanok, amelyek kultúránként és történelmi korszakonként eltérőek (Vandello és Bosson 2013).

Kutatásunk egyrészt a nemi esszencializmus hatásait vizsgálja férfiasság narratív konstrukciójának megalkotása során, illetve a férfi és női státusz közötti különbséget kívánja megragadni a narratív pszichológiai tartalomelemzés módszerének segítségével. A vizsgálatunk fókuszában a mai magyar társadalomra jellemző férfiasság konstrukciók állnak, melyekre jellemző az ingatag férfiasság fogalma, mely a férfi státusz nehezen

megszerezhető és megtartható voltára utal (Vandello et al. 2013). A nemi státuszok megítélését befolyásolja a nemi esszencializmus fogalma, mely különböző, sztereotipikus viselkedésformákat ír elő mind a férfiak, mind a nők számára – ebből adódóan kutatásunk részletesebben vizsgálja, hogy a nagyobb mértékű nemi esszencializmussal jellemezhető személyek férfiasság és nőiesség konstrukcióiban milyen különbségek érhető tetten az androgün nemi szerepeket vallókhoz képest.

Kutatásunk során a narratív pszichológiai irányzat módszereinek segítségével a nemi szerepekről szóló, a vizsgálatban résztvevő személyek által megírt szövegek elemzésével szeretnénk pontosabb képet kapni a társadalom férfiasságról, nőiességről és az ehhez tartozó tulajdonságokról alkotott képéről. A narratív tartalmi elemzés segítségével azt vizsgáljuk, hogy a személyek elbeszéléseiben milyen mértékben jelennek meg bizonyos modulhoz tartozó jellegzetességek. A szövegelemzés statisztikai eredményeinek segítségével igyekszünk rámutatni a nemi státuszok különbségeire. Célunk, hogy a nyelvtani szerkezetek alapján és az azok segítségével levont pszichológiai következtetések segítségével képet kapjunk arról, hogy a nemi esszencializmus társadalmi következményei mennyire vannak jelen a férfiak és nők gondolkodásmódjában. További célunk, hogy összevegyük, hogy az ágencia, a negatív érzelmek és az értékelés tekintetében megfigyelhetőek-e nemi különbségek a mintában.

Ingatag férfiasság

A férfi státusz nehezen megszerezhető, és ha el is érte az egyén, akkor is bizonytalanság övezi, vagyis könnyű elveszíteni. Néhány kultúrában szó szerint veszik, hogy férfivá válni kell és nem születni. Ezt többnyire fájdalmas és veszélyes próbákkal kell bizonyítaniuk az egyéneknek, nyilvánosan. Annak ellenére, hogy a nyugati kultúrákban nem fordulnak elő ilyen rituálék, a férfiasság könnyű elveszíthetőségének ténye és gondolata a mai napig jelen van. Korábbi kutatások alapján, a férfiak és a nők egyaránt egyetértenek azzal, hogy a férfiasság - a nőiességgel ellentétben - egy elérendő státusz, amit szociális bizonyítékok és cselekedetek révén kell védelmezni (Vandello et al. 2013). Az pedig, hogy nyilvános kinyilatkoztatások szükségesek a státusz megtartására, inkább a férfiak között elterjedt gondolat, mintsem a nők vélekedése (Vandello és Bosson 2013). A férfiakra jobban jellemző az ágens viselkedési forma mint a nőkre, akikhez ezzel szemben a gondoskodást társítják. Ez a nemek közötti különbség heteroszexuális párokat vizsgálva még erősebben szembeötlőbbé válik (Hsu et al. 2021). Mindemellett, a férfiak a legjobban a többi férfi megítélését tartják szem előtt a férfiasságukat illetően (Vandello és Bosson 2013). A női státusz „elvesztése” inkább fizikai, mint

szociális eredetű tényezőkhez kötött (pl.: méh eltávolítása) (Bosson és Michniewicz 2013) és nőknél kevésbé figyelhető meg, hogy szükségük lenne szociális megerősítésre, hogy elérjék és fenntartsák női státuszukat (Vandello et al. 2013). Ezzel szemben, a férfi státusz „elvesztése” inkább szociális, mint fizikai sikertelenségekhez köthető (Bosson és Michniewicz 2013). A munkahely elvesztésének a gondolata az egyik legnagyobb forrása a férfiak szorongásának, mivel a munkavállalás és a család ellátása hosszú idő óta a férfi nemi szerep központi része (Vandello és Bosson 2013). A férfi státuszra veszélyt jelent továbbá a nyilvánosan kinyilatkoztatott „nőiesség”, mint például a haj formázása vagy az érzelmek kimutatása, kommunikációja (Bosson és Michniewicz 2013).

A maszkulinitás egyik sarokköve ugyanis a nőiesség elkerülése. A férfiasság ebből a szempontból részben úgy definiálható, mint a nőies vonásoktól való tartózkodás. Felnőttkorban a férfiatól elvárt, hogy ne legyenek nőies megnyilvánulásaik viselkedésükben, nyelvezetükben és érzelmeik kifejezésében (Vandello és Bosson 2013). Számos elmélet állítja, hogy a feminin jellegek ezen elvetése a legerőteljesebb és legkiugróbb eleme a férfi nemi szerepnek. A fiúknak és férfiaknak el kell kerülniük a feminin jellegeket a viselkedésükben, személyiségükben, megjelenésükben és érdeklődési köreikben. Habár mindkét nemre nehezedik az a nyomás, hogy elkerülendő a másik nemre jellemző viselkedés, a nőies férfiakat negatívabban értékeli, mint a férfias nőket. Gyermekkorban pedig a fiúkat szüleik jobban biztatják nemükre jellemző viselkedésre, mint a lányokat, és élesebb kritikában is részesülnek az atipikus viselkedésekért. Éppen ezért azt is állíthatjuk, hogy fiúból férfivá válás eleve több társadalomban véghezvitt erőfeszítést követel meg, mint a lányból nővé válás (Bosson és Michniewicz 2013).

Ha a férfiakat emlékeztetjük a férfi lét bizonytalan voltára, szorongani kezdenek, és fizikailag agresszívvá válhatnak: agresszívabb testtartást vesznek fel, kockázatosabb anyagi döntéseket hoznak (Bosson és Michniewicz 2013) és több agresszív gondolatuk is van. Minden, ami megkérdőjelezi egy férfi státuszát, egyúttal szorongást provokál az egyénben. Azok a férfiak, akiknek bizonytalan helyzetbe kerül a férfi státusza, más férfiakat inkább gondolnak homoszexuálisnak, továbbá szélsőséges esetben megnő a hajlamuk nők szexuális bántalmazására, nagyobb elektromos sokkot viselnek el, túlbecsülik magasságukat, valamint szexuális teljesítményüket (Vandello et al. 2013). A nemi státuszuk könnyen elveszíthető volta arra készteti a férfiakat, hogy cselekedeteikkel rendszeresen validálják maszkulinitásukat - ez fenyegető helyzetek hatására még inkább megnyilvánul (Bosson és Michniewicz 2013). a fizikai agresszió hatékony módja lehet a maszkulinitás demonstrálásának, de ide tartozik a kockázatvállaló viselkedés is. A kockázatvállalás rizikós anyagi befektetésekben nyilvánulhat meg (Vandello és Bosson 2013). Politikai

nézeteket illetően, az ingatag férfiasság skálán magas pontszámot elért férfiak inkább azokat a politikusokat támogatták, akik láthatóak erősek és keménykezők voltak (DiMuccio és Knowles 2021).

A férfiasság ingatagsága a csoportidentitás észlelésében is megmutatkozik. Az észlelt pszichológiai különbség mértéke az identitás feminin és maszkulin aspektusai között, függ a csoportidentitásból, a két jelleg között megjelenő különbség mértékétől. A nemi sztereotípiák hajlamosak a két szélsőséges véglet között mozogni; például egy sok maszkulin tulajdonsággal rendelkező személy a nemi szerepek komplementeraritásának feltételezése miatt nem rendelkezhet feminin jegyekkel. Ezután nem meglepő, hogy a gender-tipikus jegyeket az emberek ebben a felfogásban a csoportidentitás központjába helyezik, míg a gender-atipikus jegyeket a perifériára. Elmondható, hogy a férfiak azért törekedhetnek a két nem tulajdonságainak szétválasztására, hogy elnyomják bizonytalanságukat a saját nemi státuszuk elveszíthetőségével kapcsolatban (Bosson és Michniewicz 2013).

Nemi esszencializmus

Az esszencialista felfogás szerint a nemek között látható különbségek vannak küllemben, preferenciában, viselkedésben. Mindezek egyenlőtlenséget okoznak a kultúrák és emberi társadalmak többségében a két nem képviselői között. Jellemzően férfi dominanciát teremtenek meg, amely automatikusan a nők elnyomásával, alacsonyabbrendűvé tételével jár együtt (Glick és Fiske 1996, 2001). A hagyományos esszencialista vélekedések megjelennek a nemekről való gondolkodásban is. A pszichológiai esszencializmus szerint a nemek két homogén kategóriában, férfi és nő léteznek. Mindkettő biológiai meghatározottsággal bír, melyek egymást kölcsönösen kizárják és változtathatlanok az élet során. Az esszencialista felfogás szerint a biológia sajátosságok lesznek azok, melyek determinálják, hogy az egyes nembe tartozó személyek miképpen éreznek, gondolkodnak és cselekednek (DeLamater és Hyde 1998). Tehát a társadalomban megjelenő, nemre jellemző viselkedésformák nem a kulturális szabályok, hanem kizárólag a biológia és genetika eredményei. Éppen ezért az esszencializmus magas korrelációt mutat a nemi alapon történő sztereotipizálással és a kiugró, elsősorban külső jellemzők szerint való megítéléssel és az azok alapján való tájékozódással (Bastian és Haslam 2006). Az esszencialista gondolkodásmód szocializáció során kerül elsajátításra. Azon szülők gyermekei, akik magasabb pontszámot értek el a nemi esszencializmus skálán, nagyobb eséllyel mutattak hasonló eredményeket és volt jellemző rájuk a nemi alapú preferencia (Meyer és Gelman 2016).

A nemi esszencializmus összefüggésben áll a hagyományos nemi szerepek előnyben részesítésével (Smiler és Gelman 2008). Azok, akik biológiai tényezőknek tulajdonítják a nemre jellemző preferenciákat és tulajdonságokat, azok nagyobb mértékben előnyben részesítik azokat a személyeket, akik a tradicionális nemi szerepeknek megfelelően viselkednek mind a pályaválasztás, mind a családi élet során (Skewes et al. 2018). Azon személyek ellen, akik ezzel ellentétesen viselkednek, szankciókat vezetnek be és megvonják tőlük a társas támogatást. Smiler és Gelman (2008) azt találták, hogy a férfiaknál nagyobb mértékben jelenik meg az esszencialista gondolat, mint a nőknél, valamint a maszkulin terminológiákra nagyobb mértékben hat az esszencializmus, mint a femininekre. Skewes et al. (2018) korábbi kutatásoknak ellentmondóan azt találták, hogy az ígére nagyobb mértékkel hat az esszencialista gondolkodásmód, mint a fő- vagy melléknevekre. Ez azt jelenti, hogy az ígék jobban képviselik tisztán a két alapvető esszenciát, a férfit és a nőt, mint a fő- és melléknevek, jobban tükrözik a tradicionális nemi szerepeket. Mindezekkel egybe cseng a Crompton és Lyonette által leírt eredmény, akik 2005-ben végzett kutatásuk során azt találták, hogy azon személyek, akik magasabb pontszámot értek el a nemek esszencializmusa skálán, azok kevésbé támogatják a nők egyenjogúságát és jellemzően konzervatív politikai nézetet vallanak (Crompton és Lyonette 2005). Moss-Racusin és munkatársai 2010-ben végzett kutatásuk során azt találták, hogy azok a férfiak, akik a tradicionális nemi szerepek ideáljának szeretnének megfelelni, azok hajlamosak a domináns viselkedésre és a gyengeségeik elrejtésére való fokozott figyelemre (Moss-Racusin et al. 2010). Az esszencialista gondolkodás hozzájárulhat a nemi egyenlőtlenség megteremtéséhez és fenntartásához (Skewes et al. 2018).

A narratív kategoriális tartalomelemzés – NarrCat

A narratív pszichológia az 1980-as években kezdett el kibontakozni. Az irányzat elsősorban a beszéd, valamint ennek segítségével konstruált történetek és a lelki élet összefüggéseit vizsgálja. Kiindulópontja, hogy az emberek az élményeiket történetek formájában konstruálják meg, amelyek pszichológiailag releváns információkat hordoznak az adott kultúráról és az elbeszélő személyiségéről és lelki jellemzőiről is (László 2005). A tudományos narratív pszichológia alapja, hogy az egyének és csoportok történeteken keresztül konstruálják identitásukat, és pszichológiai perspektívájuk tetten érhető ezekben a történetekben. Ezen elmélet és az ahhoz tartozó módszertan, a narratív kategoriális tartalomelemzés kidolgozása László János nevéhez fűződik (Ehmann et al. 2014).

A kutatás során a NarrCat narratív kategoriális tartalomelemző szoftvert használtuk fel. A Narratív Munkacsoport által kifejlesztett program a NooJ platformon működik és lehetővé teszi a különböző nyelvi egységek, más néven modulok részletesebb vizsgálatát. A módszer segítségével a kutatók a vizsgálati kérdésekre adott válaszok szövegeiben megjelenő nyelvi egységeket rendszerezik és értelmezik, majd ezt követően a kinyert adatokat számszerűsítik. Ennek köszönhetően mérhetővé válnak a nyelvi kategóriák, valamint statisztikai elemzéssel vizsgálatok végezhetőek rajtuk. A módszer lényege, hogy a vizsgálati kérdésekre adott szöveges válaszokban a használt szavak és kifejezések (pl. érzelmekre, kognícióra utaló szavak) alapján rendszerezésre és elemzésre kerülnek, majd számszerű adatokká transzformálás útján mérhetővé válnak a nyelvi kategóriák. Az így kapott adatok már statisztikai feldolgozásra alkalmasak (Ehmann et al. 2014). A NarrCat szerkezeti felépítése reflektál mind a nyelvészeti, mind a pszichológiai kategóriák szövegben való megjelenésére. Minden modul rendelkezik almodulokkal (pl. pozitív és negatív érzelmek). Ezeket különböző nyelvtani jellegzetességek határozzák meg, valamint minden almodulhoz hozzárendelhető egy szótár, amely a modul tartalmához kapcsolódó szavakat, szótárt tartalmazza (Ehmann, et al. 2014).

Az Érzelem modul főbb részei: Érzelmi valencia, Érzelmi humanitás és a Morális érzelmek. Az Érzelmi valencia az érzelmek iránya szerinti felosztást jelenti, ahol pozitív, pl. öröm, remény és negatív, pl. szenvedés, csalódás érzelmek állnak (Fülöp et al. 2013). Ezt a modult korábban már alkalmazták történelmi pályaérmek feltárására vagy a nemzeti identitás érzelmi szerveződésének vizsgálatára (Fülöp et al. 2013).

A Kogníció modulon belül nincsenek almodulok. Gondolatisághoz kapcsolódó igék – pl.: általánosít, fontol, mereng –, főnevek – pl.: gondolat, döntés, ötlet – és ezekhez kapcsolódó nyelvi fordulatok – pl.: nincs igazad, túllépni valamin – tartoznak ide, vagyis minden olyan szó, ami a gondolkodásra, a mentális funkciókra utal (Vincze, Ilg és Pólya 2013; László et al. 2013). Ez a modul támpontot adhat a mentalizációs folyamat és a kognitív empátia megértéséhez. Az Ágencia modul almoduljai az Aktivitás és az Intencionalitás. Az Aktivitás aktivitás és passzivitás, az Intencionalitás az intencionalitás és megszorítás almodulokból épülnek fel (László et al. 2013). Az Aktivitás modul azokat a nyelvészeti struktúrákat ismeri fel, amik a passzivitásra vagy aktivitásra utalhatnak és így járul hozzá egy személy aktivitásának megismeréséhez.

Az Értékelés modul magában foglal minden olyan kifejezést, amiben magyarázat és ezzel együtt értékelés jelenik meg (László et al. 2013). Ez a modul minden értékeléssel kapcsolatos kulcsszót felismer és az irányuk alapján képes felismerni ezeket, így az Értékelés modul pozitív és negatív

valencia almodulokból épül fel. Ezt a modult elsősorban interperszonális és csoportközi vizsgálatokban használták (Csertő és László 2013), és hasonlóan az Ágenciához, a külső csoport tagjait negatívabban értékelték a személyek pozitív és negatív eseményeknél egyaránt.

A Tagadás modul a tagadószavakat, a tagadó névmásokat, határozószavakat, névutókat és fosztóképzőket méri (László et al. 2013). Azon személyeknél, akiknél nagymértékben jelenik meg a tagadás, jellemzően hajlamosabbak a világ értéktelenítésére, a destrukcióra és az öndestrukcióra. A tagadás lehet a sztereotipizálás jele (Ehmann et al. 2014), valamint jelezheti a morális mércékhez való alkalmazkodást.

Összegzés

A férfi státusz hangsúlyozása az érzelmek kimutatásának elkerülésével és az érzelmekről való kommunikáció hiányával jár együtt (Bosson és Michniewicz 2013), továbbá a tradicionálisan a férfiakhoz az emóciók elfojtását, míg a nőkhez azok nyílt kifejezését társítják az emberek (Vandello és Bosson 2013).

A legtöbb vizsgált kultúrában (Vandello és Bosson 2013; Bosson és Michniewicz 2013) a férfiasságot egy olyan szociális státuszként tartják számon, amit nehéz elérni és megtartani, éppen ezért sokkal többet kell tenniük mindezért a férfiaknak a nőkhez viszonyítva. A férfi státusz megszerzését és megtartását jellemzően nyilvános, maszkulinitást demonstráló cselekedeteken keresztül igyekeznek megvalósítani (Vandello és Bosson 2013). Emellett megfigyelhető az is, hogy a férfiakra jellemzőbb az ágens magatartás (Hsu et al. 2021). A férfiassággal ellentétben, a nőiesség nem egy elérendő eszme, hanem főként természetes és tartós biológiai feltételekhez kötött. Mivel nem kell megküzdeni érte és fenntartani, a nők nemi státuszukkal kapcsolatban kevesebbet szoronganak, mint a férfiak (Vandello és Bosson 2013).

Az emberek az érzelmek nyílt kifejezését nőies vonásnak tekintik. Miután a férfiak nyíltan kifejezésre juttatták az emócióikat, érezhetik úgy, hogy a társadalom szemében a férfi státuszukat elvesztették (Vandello és Bosson 2013). A férfi státusz észlelt elvesztése esetében annak visszaszerzéséért aktív erőfeszítéseket tesznek és igyekeznek kerülni az érzelmek kifejezését a negatív megítélés vagy a férfiak csoportjából való kizárás elkerülése végett (Bosson és Michniewicz 2013).

Hipotézisek

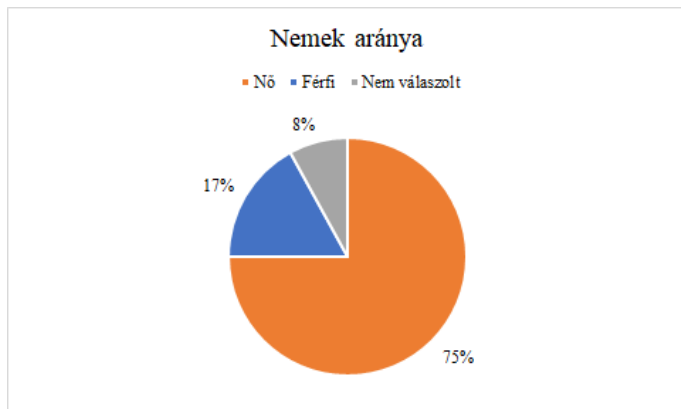
1. Feltételezzük, hogy férfiak által leírt és elmondott történetek szövegében nagyobb számmal jelennek meg kognitív szavak az érzelmi töltésűekhez képest.
2. Jelen kutatásban arra a kérdésre keressük a választ, hogy a férfi státusz elvesztésének elbeszélése során megjelenik-e egy fokozottabb aktivitás a nemi státusz visszaszerzésére vonatkozóan, az elvesztett női státusz visszaszerzéséért tett stratégiákhoz képest. Azt várjuk, hogy az aktív igék használata jelentős mértékben megfigyelhetővé válik egy olyan emlék felidézése során, ami a férfi státusz visszaszerzéséhez köthető. Feltételezzük azt is, hogy a férfiak ágencia pontszáma magasabb lesz, mint a nőké.
3. Egy, a férfi vagy női státusz elvesztéséhez, majd visszaszerzéséhez kapcsolódó emlék felidézése során, a férfiak több negatív érzelmet fejeznek ki, mint a nők, így feltételezhető, hogy a nők kevesebb negatív érzelmet fognak a női státusz elvesztésével kapcsolatos válaszaikba szőni.
4. Azt feltételezzük, hogy abban az esetben, ha az adott személy a férfi státuszának elvesztését az érzelmeinek nyílt kimutatása miatt élte át, akkor ezekben a szövegekben magasabb számmal fognak előfordulni a kényszerrel kifejező szavak. Úgy véljük, ez arra reflektál, hogy a férfiak a tagadás vagy a kényszerűség implikációja révén távolítják maguktól az érzelmek kifejezést a státuszuk megőrzése végett.
5. Azt is feltételezzük, hogy akik a nemi esszencializmus skálán magas pontszámot érnek el, a férfias viselkedés meghatározásához kevésbé komplex, kevert kognitív és érzelmi állapotot, azaz több szélsőségesen vagy pozitív, vagy negatív értékelő szót rendelnek.

Módszerek

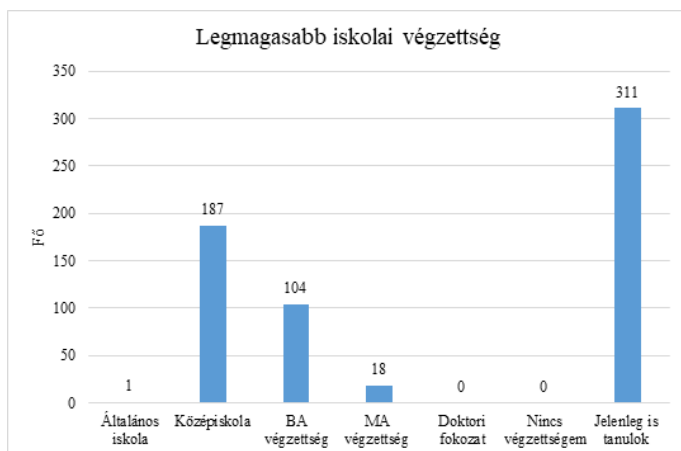
Vizsgálati alanyok

A kutatásban való részvétel önkéntes alapon, anonim módon történt, a kitöltők egy része egyetemi hallgató volt. A kérdőívet összesen 774-en töltötték ki. Közülük adattisztítás után 100 főt kizártunk a további elemzésből, így a továbbiakban 673 résztvevő adataival dolgoztunk. Azon személyek kerültek kizárásra, akik a kérdőívben található ellenőrző kérdésre helytelenül válaszoltak. Az elemzés során vizsgált 673 kitöltő 77%-a nő, 17%-a férfi volt és 8% volt azon személyek aránya, akik nem adták meg a nemüket (1. ábra). A kutatásban csak a 18. életévüket betöltött személyek vettek részt. A vizsgált

mintába tartozó személyek közül 54 fő nem adta meg az életkorát. A többi kitöltő átlagéletkora 22,36 év volt. A vizsgálati csoportba való besorolás önbevallás alapján, a megadott nem alapján történt. A kitöltők 49,33%-a (332 fő) egyedülálló, 37,9%-uk (255 fő) élettársi kapcsolatban él, 4%-uk (27 fő) házas, 0,45%-uk (3 fő) elvált és 8,32%-uk (56 fő) nem válaszolt erre a kérdésre. A kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége a 2. ábrán látható.

1. ábra. A nemek aránya

2. ábra. A kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége

Vizsgálati eszközök

Az adatokat a Qualtrics felületén keresztül vettük fel. A kérdőív elején a vizsgálati személyek tájékoztatást kaptak a kutatás pontos menetéről és

céljáról, valamint leírtuk a vizsgálatban való részvétel megtagadásának lehetőségét. A teszteket az eredeti angol változatból egy független fordító fordította le magyar nyelvre, majd a lefordított szöveget egy másik személy visszafordította angolra, ezek után egy harmadik személy a két szöveg összehasonlítása után alakította ki a végső magyar változatot.

Ingatag férfiasság

Az ingatag férfiasságot a Vandello és munkatársai által kidolgozott ide vonatkozó mondatok segítségével mértük (Vandello et al. 2008), melyhez 4 állítás tartozott. A kitöltőknek egy 1-7-ig terjedő Likert-skálán kellett jelölniük, hogy mennyire értenek egyet az adott mondat igazságtartalmával. Az itemek (attitűdállítások) segítségével azt mértük, hogy a vizsgálati személyek mennyire vélik úgy, hogy a férfiaknak nehéz elérni és könnyű elveszíteni a tradicionális értelemben vett, társadalmi elismertségüket biztosító nemi státuszukat (pl.: *Elég könnyű egy férfinak elveszítenie férfi státuszát.*).

Nemi esszencializmus

A nemek esszencializmusát 3 item (attitűdállítás) segítségével mértük (Skewes et al. 2018), melyekkel kapcsolatban a résztvevőknek 1-7-ig terjedő Likert-skálán kellett megadniuk, hogy mennyire értenek egyet azokkal. A tételek azokat a hiedelmeket tartalmazták, melyek szerint a férfiak és a nők más más képességekkel rendelkeznek, és a két nemhez tartozó személyeknek alapvetően különböző a személyiségük (pl. *A férfiak és nők más képességekkel rendelkeznek.*).

Demográfiai kérdések

Az általunk kiadott tesztsomag tartalmazott egy, a demográfiai adatokra vonatkozó kéréseket magába foglaló szakaszt. Ezek során a következő kategóriákra vonatkozó személyes adatokat vettük fel: nem, szexuális orientáció, legmagasabb iskolai végzettség, párkapcsolati státusz, életkor, végzettség, állampolgárság.

A kiadott tesztsomag tartalmazott további 3 nyitott kérdést, melyre a kitöltők rövid szöveges választ adtak – vizsgálatunkban az első és a harmadik kérdésre adott szöveges válaszok kerültek elemzésre.

1. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy az Ön kultúrájában hogyan kell és hogyan nem szabad a férfiaknak viselkedniük. Milyen viselkedéseket tart a társadalom, amelyben él, férfiatlannak? Kérjük, írja le részletesen.
2. Ha egy férfi be akarja bizonyítani, hogy ő egy "igazi férfi" az Ön társadalmában, akkor hogyan kell viselkednie?
3.
 - a. Férfiaknak: Idézzon fel egy helyzetet, amikor úgy érezte, hogy férfiatlan/nem elég férfias/nőies. Mi az, amit tett (ha tett valamit), hogy visszaszerezze a férfiasságát?
 - b. Nőknek: Idézzon fel egy helyzetet, amikor úgy érezte, hogy nőietlen/nem elég nőies/férfias. Mi az, amit tett (ha tett valamit), hogy visszaszerezze a nőiességét?

Ellenőrző kérdések

A tesztcsomag 3 ellenőrző kérdést tartalmazott, melyet a kérdőív különböző helyeire szűrtünk be. A kitöltőknek az általunk megadott számot kellett beírniuk az üres mezőbe. Ezekkel a kérdésekkel a résztvevők figyelmét, elkötelezettségét, őszinteségét kívántuk ellenőrizni.

Eljárás

A kutatás megkezdése előtt a Gdanski Egyetem Pszichológiai Intézetének etikai engedélyét kértük, melyet az elbírálás után 11/2018-as számmal ellátva állították ki, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pszichológiai Intézetének Kutatásetikai Bizottsága is engedélyezte a kutatást, az engedély száma 2021_33_e. A kérdőív elején a vizsgálati személyek tájékoztatást kaptak a kutatás pontos menetéről és céljáról, valamint leírtuk a vizsgálatban való részvétel megtagadásának lehetőségét. Továbbá megadtunk kapcsolattartási lehetőséget, amennyiben bármilyen kérdés merült volna fel a válaszadókban, vagy észrevételt szeretnének tenni a tesztcsomaggal kapcsolatban. Az adatfelvétel után az adatokat először Microsoft Excel táblázat segítségével dolgoztuk fel. Ezután következett a narratív pszichológiai elemzés, amit azért választottunk a kutatásban, mivel így az élményminőségek mélyebb rétegei is megérthetőek a nyitott kérdésekre adott válaszok esetén és a nyelvtani struktúrák által olyan pszichológiai információkat tudunk vizsgálni, amik kvantitatív, önbevallásos módszerrel csak nehezebben megismerhetők lennének, így pl. egy adott témához kapcsolódó negatív vagy pozitív érzelmek, tagadás vagy ágensia megjelenéseit tudtuk így vizsgálni. Így ezek után a NarrCat nevű, narratív kategoriális tartalomelemző programmal elemzéseket

végeztünk (<http://narrcat.ttk.mta.hu/webnarrcat/default/index>), itt a nyitott kérdésekre adott válaszok alapján lettek a különböző NarrCat modulokhoz pontszámok rendelve, az alapján, hogy az adott válaszban milyen mértékben jelentek meg olyan szavak, szókapcsolatok, amik ezekre a pszichotematikus modulokra jellemzőek. Ezután az IBM SPSS segítségével végrehajtottuk a hipotéziselemzéshez szükséges statisztikai próbákat.

Az Atlas.ti program segítségével a kitöltők által megadott rövid szöveges válaszok tartalmát elemeztük. A NarrCat mellett az Atlas.ti programot arra használtuk, hogy a kitöltők válaszait az azokban megjelenő közös elemek, témák szerint csoportosítsuk. Először az egyes tételekkel kapcsolatos hipotéziseket fogalmaztunk meg, amelyek kulcsszavainak összefésüléséből rövid gyűjtőfogalmakat határoztunk meg (pl. tradicionális nemi szerepekre vonatkozó válaszok). Ezekből lettek a kódok. A kódolást folyamatát két független elemző végezte az Atlas.ti program segítségével. Egymástól függetlenül eldöntötték, hogy az adott szöveg tartalmilag megfelel-e valamelyik kódnak. Abban az esetben, ha ez teljesült, azt megjelölték. Ezek után egy harmadik, független elemző összehasonlította a két kódoló munkáját. Abban az esetben, ha a kódok megegyeztek mindkét kódolásnál, megtartotta, ha nem elvetette azt. Így abban az esetben rendeltünk egy válaszhoz egy adott kódot, ha azt mindkét, egymástól függetlenül dolgozó személy megjelölte. A 3. kérdésnél a férfiak esetében egy kódot, az **érzelemlkimutatást** határoztunk meg. Minden olyan válasz esetén jelöltük ezt a kódot, amiben megjelent a gyengeséget mutató érzelmek kimutatása, vagyis pl. a szomorúság kimutatása, sírás vagy a félelem. Az alábbiakban példákat idézünk a szövegekből, amit érzelemlkimutatásként kódoltunk:

„Nemrégiben egy szórakozóhelyen megismertem egy nőt, majd miután a lakására mentünk, valami oknál fogva nagyon mély beszélgetésbe elegyedtünk, legfőképp a korábbi kapcsolatainkról esett szó. Miután teljesen őszinte voltam vele, kissé “meztelennek éreztem a lelkem” előtte. Elveszítettem a törhetetlen képet, amit addig felépítettem magamról.”

„Sírtam az osztálytársaim előtt, és hagytam, hogy bullying áldozata legyek kb. 4 éve.”

„Túlságosan megnyíltam, és elpuhultam egy személy előtt, aki nem kellett volna így lásson. ... felismertem a hibám, és igyekszem azon, hogy tanuljak belőle, illetve máskor nem forduljon elő.”

Eredmények

Leíró statisztika

A kutatás kérdőívcsomagját összesen 897 ember töltötte ki, azonban az ellenőrző kérdések, illetve az adattisztítás miatt az elemzést 674 személy válaszáig végeztük el. Az elemzésben részt vett személyek átlagéletkora 22.363 év volt ($SD=4.309$), a legfiatalabb kitöltő 18 éves, a legidősebb 56 éves volt, az átlagéletkor is jól mutatja, hogy elsősorban egyetemista hallgatók töltötték ki a kérdőívet. A nemi eloszlást tekintve 111-en vallották férfiakként magukat, 500-an nőnek és 56 személy nem válaszolt erre a kérdésre. A vizsgált változók eloszlása különbözött a normáloszlástól, ezért a hipotézisek vizsgálatakor nemparaméteres próbákat használtunk. A Cronbach-alfa mutatók mind 0,6 felettiek voltak, azaz a skálák megbízhatósága megfelelő volt (lásd 1. táblázat).

Skála	Min	Max	Átlag	Szórás	Normál eloszlás (Shapiro-Wilk teszt alapján)	Cronbach alfa mutató	Eredeti Cronbach alfa mutató
Ingatag férfiasság	4	28	18,78	5,2	$p<0.001$	0,74	0,85
Nemi esszencializmus	3	21	13,67	4,3	$p<0.001$	0,77	0,89

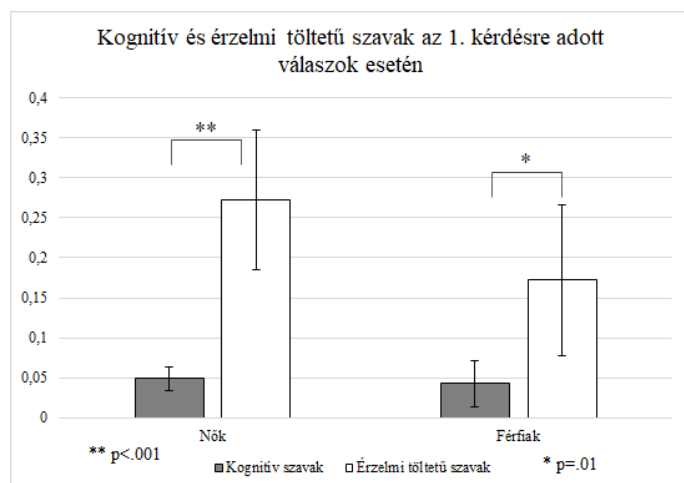
1. táblázat. A vizsgálatban szereplő skálák leíró statisztikai adatai

Az adatelemzés egy részét a NarrCat automatikus tartalomelemző szoftver segítségével végeztük el, így hoztuk létre azokat a változókat, amik a NarrCat különböző moduljait írják le. Ezek az Érzelem modul, azon belül a pozitív és negatív érzelmek, az Ágencia modul, azon belül az aktivitás és kényszer, a Kogníció és a Tagadás modulok.

Hipotézistesztelés

Az első kérdésre adott válaszok elemzésekor a Wilcoxon rangkorrelációs teszt során szignifikáns erős különbséget találtunk a férfiakkal a kognitív szavak és az érzelmi töltetű szavak aránya között ($W_s=205.5$ $p=.011$ $r_{pb}=0.625$). Az érzelmi töltetű szavak előfordulása magasabb ($M=0.172$ $SD=0.47$), mint a kognitív szavaké ($M=0.043$ $SD=0.145$), amikor azt írják le, hogy a férfiakkal hogyan kell viselkedniük a társadalomban. A Wilcoxon rangkorrelációs teszt alapján a nőknél is találtunk szignifikáns erős különbséget a kognitív és érzelmi töltetű szavak aránya között az első kérdés

esetén ($W_s=6581$ $p<.001$ $r_{pb}=0.594$), az érzelmi töltetű szavak előfordulása a nőknél is magasabb ($M=0.273$ $SD=0.921$), mint a kognitív szavaké ($M=0.049$ $SD=0.154$), amikor azt írják le, hogyan kellene viselkedniük a férfiaknak a társadalomban, ezek az eredmények láthatóak a 3. ábrán.

3. ábra. Az 1. kérdésre adott válaszok esetén megjelenő nemi különbségek a kognitív és érzelmi töltetű szavakban

A harmadik kérdés során a válaszadók történeteket beszéltek el azzal kapcsolatban, hogy érezték-e valaha, hogy elveszítették férfiasságukat/nőiességüket, illetve, hogy mit tettek ennek helyreállítására. A válaszokat a férfiak esetében a szerint a szempont szerint csoportosítottuk, hogy megjelenik-e az érzelmek kimutatása, mint a férfi státusz elvesztésének oka. Összesen a válaszoló férfiak 15%-a (11 fő) számolt be arról, hogy valamilyen érzelmek kimutatása miatt úgy érezték, hogy elveszítették a nemi státuszukat.

A kérdésre adott válaszokban szignifikáns közepes erősségű különbséget találtunk Mann-Whitney tesztel az Ágencia pontszám tekintetében ($U=469$ $p=0.049$ $r_{pb}=0.375$), azok a férfiak, akik érezték már, hogy érzelmek kimutatása miatt elvesztették férfiasságukat alacsonyabb ($M=1.11$ $SD=0.485$) pontszámot értek el az Ágencia modulon, mint akik nem tapasztaltak ilyet ($M=1.492$ $SD=0.906$).

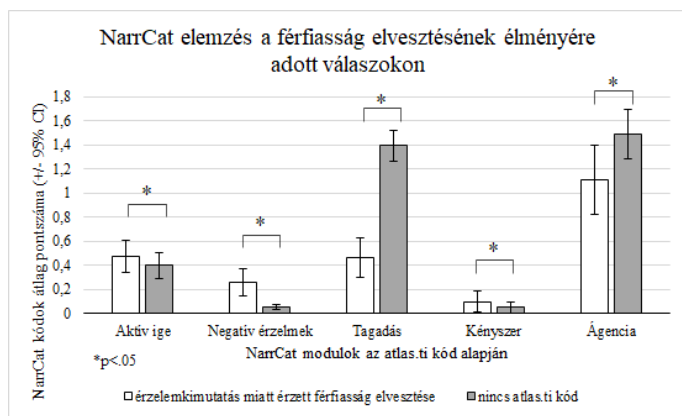
A kérdésre adott válaszokban Mann-Whitney próbával szignifikáns közepes erősségű különbséget találtunk a férfiak érzelmek kimutatása és az Ágencia egy almodulja, az Aktivitás változó között ($U=226.5$ $p=.047$ $r_{pb}=-0.336$), azok a férfiak, akik érezték már úgy, hogy érzelmek kimutatása miatt elvesztették férfi státuszukat ($M=0.473$ $SD=0.445$), több aktív igét használtak a válaszukban, mint akik nem tapasztaltak ilyet ($M=0.396$ $SD=0.952$).

A kérdésre adott válaszokban Mann-Whitney próbával szignifikáns gyenge különbséget találtunk a férfiak érzelkimutatása és az Ágencia egy almodulja, a Kényszer változó között ($U=249.5$ $p=.014$ $r_{pb}=-0.268$), azok a férfiak, akik érezték már úgy, hogy érzelkimutatás miatt elvesztették férfi státuszukat ($M=0.097$ $SD=0.149$) magasabb pontszámot értek el a Kényszer almodulon, mint akik nem tapasztaltak ilyet ($M=0.049$ $SD=0.209$).

Mann-Whitney teszttel szignifikáns, gyenge negatív összefüggést találtunk a férfiak érzelkimutatása és a negatív érzelmek szövegben való előfordulás között ($U=244$ $p=.009$ $r_{pb}=-.284$), azok a férfiak, akik érzelkimutatás miatt úgy érezték, elvesztették férfi státuszukat ($M=0.254$ $SD=0.378$), több negatív érzelmi töltetű szót használtak a válaszukban, mint akik nem érezték ilyet ($M=0.049$ $SD=0.201$).

A kérdésre adott válaszokban szignifikáns, közepes erősségű pozitív összefüggést találtunk a férfiak érzelkimutatása, és a szövegben megjelenő tagadások között ($U=495$ $p=.017$ $r_{pb}=0.452$). Azokban a válaszokban, ahol az érzelkimutatás miatti férfiasság elvesztésének érzése megjelent ($M=0.463$ $SD=0.567$) alacsonyabb volt a Tagadás, mint ahol nem jelent meg ($M=1.391$ $SD=1.117$).

A fenti elemzések eredményei a 4. ábrán láthatóak.

4. ábra. A férfiasság elvesztésének élményére adott válaszokban megjelenő különbségek a NarrCat modulokon az Atlas.ti kódok alapján

Létrehoztunk egy változót, amely tartalmazta a megjelenő negatív érzelmek számát a férfiak 3., illetve a nők 4. kérdésre adott válaszaiban, úgy, hogy minden férfihez és nőhöz, akik válaszoltak erre a kérdésre, hozzárendeltük a válaszához tartozó NarrCat negatív érzelmek pontszámot. A negatív érzelmek tekintetében közepes erősségű különbséget találtunk a nemek között ($U=1160$ $p<.001$ $r_{pb}=.335$). A férfiak több negatív érzelmet kifejező szót használtak a férfiasság elvesztésének leírásakor ($M=0.254$

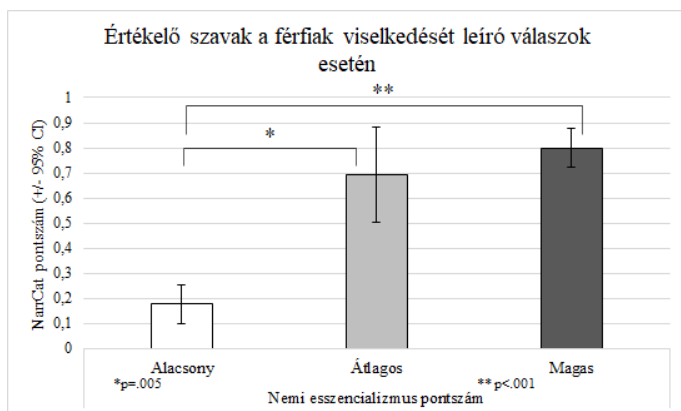
SD=0.378), mint a nők a nőiesség elvesztése esetén (M=0.013 SD=0.065), ez az 5. ábrán látható.

5. ábra. A negatív érzelmek szerinti nemi különbség a férfiasság és nőiesség elvesztésére irányuló nyitott kérdésre adott válaszokban

A nemi esszencializmus skála pontszáma szerint három részre bontottuk a női mintát úgy, hogy 3 csoportot hoztunk létre egy változón belül, akik a skála átlag +1 szórásnál magasabb pontszámot értek el, akik az átlag körüli pontszámot értek el és akik az átlag -1 szórásnál alacsonyabb pontszámot értek el. Ez a 3 csoport az alacsony, az átlagos és magas pontszámot jelentette. Ez alapján, a magas pontszámú csoportba kerülnek azok a személyek, akik a nemekről inkább biológiailag determinált különbségek alapján gondolkodnak, ahol a biológiai adottságok determinálják az egyén érzéseit, gondolatait, és a társadalmi folyamatoknak kisebb hatást tulajdonítanak, míg az alacsony pontszámú csoportba azok kerülnek, akik számára a nemek közötti különbségek nem csak biológiai adottságokban érhetőek tetten, hanem inkább a társadalmi folyamatok hatását tartják fontosnak. Az értékelő szavak mentén szignifikáns különbséget találtunk a Nemi esszencializmus pontszám alapján ($H(2, 424)=12.447$ $p=.002$), az utótesztben Bonferroni korrekció alapján az új szignifikancia szint $\alpha_B=.0167$, az alacsony (M=0.177 SD=0.367) és átlagos (M=0.692 SD=1.734) nemi esszencializmus pontszámú személyek között találtunk különbséget ($p=.005$), az alacsony pontszámúak több értékelő szót használtak. Az alacsony (M=0.177 SD=0.367) és magas (M=0.800 SD=1.319) nemi esszencializmus pontszámú személyek között is találtunk különbséget ($p<.001$). Az átlagos (M=0.692 SD=1.734) és magas (M=0.800 SD=1.319) pontszámúak között nem találtunk különbséget ($p=.143$), ez látható a 6. ábrán. Az Értékelő szavakon belül a negatív értékelő szavakon is találtunk különbséget a csoportok között ($H(2, 424)=12.351$ $p=.002$), az utótesztben Bonferroni

korrekció alapján az új szignifikancia szint $\alpha_B=.0167$, így csak az alacsony ($M=0.142$ $SD=0.354$) és a magas ($M=0.726$ $SD=1.328$) nemi esszencializmus pontszámú személyek között találtunk különbséget, vagyis akik magas pontszámot értek el a nemi esszencializmus skálán, ők több negatív értékelő szót használtak, amikor azt írták le, hogyan kell a férfiaknak a társadalomban viselkedniük, mint akik alacsony pontszámot értek el ezen a skálán. Az átlagos ($M=0.692$ $SD=1.734$) és magas ($M=0.800$ $SD=1.319$) pontszámúak között nem találtunk különbséget ($p=.034$). A pozitív értékelő szavakon nem találtunk különbséget ($H(2, 424)=2.116$ $p=.347$) a csoportok között.

6. ábra. A nemi esszencializmus szerinti bontás alapján talált különbségek az Értékelő szavakat tekintve az 1. kérdésre adott válaszokban

Megvitatás

Az első kérdésre adott válaszokat elemezve arra az eredményre jutottunk, hogy mind a férfiak, mind a nők inkább érzelmi, mint kognitív kifejezésekkel írták le azt, hogy kell a társadalomban egy férfinak viselkednie. Vandello et al. (2013) a férfias viselkedést egy elérendő státuszként határozták meg, amely rendszeres szociális megerősítést igényel, amelynek meg nem valósulása szorongással, depresszióval járhat együtt (Vandello és Bosson 2013). A férfiaság fenntartása szociális teljesítményhelyzetet hoz létre (Bosson és Michiewicz 2013), melyekben jól működni a társas helyzetek pontos észlelésével, a társak érzelmeinek dekódolásával és mentalizációval lehetséges. Az eredmények továbbra arra is utalhatnak, hogy a férfias viselkedés kérdéséről az emberek sokkal inkább van szubjektív módon beszélnek és gondolkodnak, az érzelmek ennek a kérdésnek a megítélésénél fontosabb szerepet játszanak, mint az objektivitás és a kogníció. Ez arra utal, hogy a társadalmilag idealizált férfiképhez való viszony érzelmi jellegű: tehát

nem az a fontos feltétlenül, hogy mit tesz egy férfi a társadalomban, hanem hogy ezzel másokból milyen érzéseket vált ki - amely szintén a férfi státusz szociális teljesítményhelyzet jellegét hangsúlyozza (Bosson és Michniewicz 2013).

Azok a férfiak, akiknél megjelent az érzelelkimutatás, mint negatív élmény, amely a férfi státusz elvesztéséhez kapcsolódik, több aktív igét és több negatív érzelmi töltetű szót használtak, illetve a kevesebbszer volt jelen a tagadás a narratívájukban. Az eredmények azt sugallják, hogy a férfi státusz elvesztésének kompenzálásának igénye szignifikánsabban lehet jelen azokban az esetekben, amikor az az érzelmek kimutatása miatt történt. Bosson & Michniewicz (2013) szerint a férfi státuszra veszélyt jelent az érzelmek kimutatása, így sokkal inkább megjelenik az aktív megküzdés, a státusz folyamatos validálása, amely a narratívumok konstrukciója során ágens történetmeséléssel és aktív igék fokozottabb használatával nyilvánulhat meg.

Azok a férfiak, ahol az érzelmek kimutatása állt a férfiasság elvesztésének élménye mögött, szignifikánsan több negatív érzelemről számoltak be. Bizonyítást nyert az az elképzelés, hogy a férfiak több negatív érzelmet kapcsolnak a férfi státusz elvesztéséhez, mint a nők a női státusz elvesztéséhez, azaz a nők esetében kevésbé jelenik meg a nemi státusszal kapcsolatos szorongás (Vandello és Bosson 2013).

A tagadás összeköthető a férfias viselkedés sztereotipizált megjelenítésével (Ehmann et al. 2014), mely hangsúlyozza, hogy a morális mércékhez, íratlan szabályokhoz való alkalmazkodás során az érzelmek kimutatása tabuszegést jelent a férfias viselkedés tekintetében. Az eredmény arra reflektálhat, hogy a történetek elmesélése során a résztvevők, amennyiben nem jelent meg a történetükben az érzelmeik kimutatása, mint a férfi státusz elvesztésének kiváltó oka, viselkedésüket sokkal normatívabbnak és elfogadhatóbbnak tartották.

A nemi esszencializmusra jellemző, hogy komplementer módon tekint a nőies és férfias tulajdonságokra és szerepekre. Minél kevésbé jellemző ez a megközelítés az egyénre, annál több negatív értékelés volt megtalálható a férfias viselkedés leírásában. Bosson és Michniewicz (2013) kutatásában megállapította, hogy az identitás feminin és maszkulin aspektusai közötti különbség észlelése összefügghet a csoportidentitás erősségével, így az esszencialista megközelítés jellemzőbb azokra, akik erősebben azonosulnak a csoportjukkal. Mivel a férfiak nemi státusza bizonytalanabb, így vélhetően jobban jellemezhetőek az esszencialista megközelítéssel. Számos előző vizsgálat is rámutatott, hogy a nők és a férfiak férfias viselkedésről alkotott nézőpontja különböző (Vandello és Bosson 2013). Az értékelés használata a szövegekben reflektálhat a csoportközi viszonyokra, a saját csoport és a külső csoportok egymásra vonatkozó érzelmeire, attitűdjeire, alá-fölé rendeltségi

viszonyaira (Csertő és László 2010), valamint ezek között a szavak között számos értékeléshez kapcsolódó érzelmi és kognitív állapotokat jelenít meg. A múltban számos kutatás számolt be arról, hogy a szelf és a külső csoport értékelése kapcsolódik a perspektívaelfelvételhez és ezáltal az előítéletek csökkenéséhez (Galinsky 2002; Todd és Galinsky 2014). Ennek fényében a fenti eredményt úgy interpretálhatjuk, hogy a férfias viselkedés meghatározásához, leírásához a kevésbé esszencialista személyek többszemponútobb, árnyaltabb narratívát hoznak létre, melyben a férfias viselkedéshez összetettebb érzelmi állapotokat és kogníciót rendelnek, mely különbözik az esszencialista gondolkodású személyek sematizált, sztereotip leírásaitól.

A kutatási eredmények fényében megállapíthatjuk, hogy a férfias viselkedésről szóló normák, illetve a férfiaság elvesztéséről szóló történetek egy része az érzelmek kimutatásához kapcsolódik. Magyarországon, ahol a vizsgálatunk zajlott, szintén megfigyelhetjük azt a jelenséget, hogy a férfias viselkedéshez kapcsolódik az érzelmek kimutatás korlátozása (O'Neil 1982). Egy 2021-ben zajló nemzetközi vizsgálatban, melyben hazánk is részt vett, arra jutottak, hogy a férfi státusz törekénységével kapcsolatos nézetek az európai országok egy részében aktívan jelen vannak (Bosson et al. 2021), hazánkban és a közép-kelet európai országokban pedig átlag feletti mértékben jelen vannak. Vizsgálatunkban arra kerestük a választ, mennyiben jelennek meg az érzelmek a férfias viselkedés definiálásakor, illetve a férfi státusz elvesztését elbeszélő történetek során. Az eredményekből látható, hogy a férfiatlan viselkedés meghatározásakor gyakoribb a érzelmek megjelenése a szövegben, mint a kogníció. Ebből látható, hogy a férfias viselkedés meghatározása inkább érzelmi kérdés mind a férfiak, mind a nők nézőpontjából: kevésbé jellemző, hogy kognitív folyamatok állnak a középpontban az ideális férfias viselkedés leírásakor. Ebből következhet, hogy nehézségekbe ütközik az ideális férfias viselkedéssel kapcsolatosan objektív álláspontot kialakítani. A férfikép számos változáson ment keresztül az utóbbi évtizedekben, amelyhez kapcsolódóan polarizálódtak az attitűdök a társadalomban: a tradicionális férfiszerep egyszerre idealizálódott és vált kritika tárgyává. Ebből is tetten érhető, hogy a férfias viselkedés megítélése jóval komplexebb tényező, amely túlmutat a biológiai nemi különbségeken: ezért is fontos, hogy a nemekhez kapcsolódó elvárásokat társadalmi kontextusban vizsgáljuk.

Azok a férfiak, akik a férfi státusz elvesztését érzelmeik kimutatásával indokolták, több aktív ígét használtak annak elbeszélésekor, hogy hogyan akarták ezt visszaszerezni. Ez utalhat a státuszvesztés utáni kompenzációra, azaz erőfeszítésre, hogy az elbeszélő (férfi) identitását visszaszerezze és megerősítse. Ellenben a több negatív érzelm megjelenése ennek a

folyamatnak diszkomfortos voltára utal – az érzelmek kimutatása erőteljesebb frusztrációt és a negatív érzelmek fokozottabb jelenlétét mutatja, mint bármilyen más okból történő nemi státuszvesztés. A férfi és a női státusz elvesztésének összevetése láthatóvá teszi, hogy a nőkre kevésbé jellemzők a negatív érzelmek státuszvesztés esetén. További eredmény, hogy az esszencialistább személyek kevesebb értékelést használtak, azaz kevesebb kognitív és érzelmi állapotot jelenítenek meg azok, akik a férfi és női szerepre komplementerként tekintenek.

Limitációk

A mintába kényelmi mintavétellel kerültek be a résztvevők, így azt nem tekinthetjük reprezentatívnak a populációra nézve. A mintában a nemek aránya nem volt kiegyenlített. A kutatás során a kódoknak megfelelő szövegrészek alapján kvalitatív adatok kerültek kvantifikálásra, azaz a szövegeket az alapján csoportosítottuk, miszerint megtalálható-e bennük egy adott kód, vagy sem. A kódok megállapítása két független kódoló segítségével történt, és csak azok a kódok kerültek véglegesítésre, ahol mindketten jelölték az előfordulását. Ezzel a módszerrel a szubjektívitás szerepét próbáltuk mérsékelni kutatásunkban, de mindemellett az érzelmek kimutatásának jelenléte a szövegekben szubjektív interpretáció kérdése is. Ez a módszer lehetőséget biztosított számunkra, hogy megvizsgáljuk, a férfiak esetében az érzelmek kimutatáshoz kapcsolódó történetek milyen narratív változóban térnek el az egyéb történetektől.

Konklúzió

Ahogy arra Bosson et al. (2021) kutatása is rávilágít, a férfiasság törékeny mivolta jelen pillanatban is jellemzi Magyarországon és a közép-kelet európai országokban a férfias viselkedésről kialakult képet, illetve a férfi nemi szerepről alkotott vélekedéseket. A fenti kutatásban arra a következtetésre jutottak, hogy ezek a vélekedések összefüggenek az adott országban jelen lévő nemek közötti bérkülönbséggel, a nemek közötti egyenlőség egyik fontos letéteményesével. Minél kevésbé van egy adott országban a bérkülönbség, annál kevésbé jellemzőek a férfi státusz törékenységevel kapcsolatos hiedelmek. A hagyományos instrumentális férfi szerep változásairól számos hazai kutatás is értekezik (Géczy és Varga 2019; Kozma és Kocsor 2018). Az eredmények szerint a férfi nemi szerep változásai a férfiak számára szerepvesztéssel járnak: a férfiak identitásfenyegetettségének forrása a családfenntartó szerepből történt kiesés, a helyettesíthetőség, a nők

megnövekedett munkaerőpiaci részvételének köszönhetően. Ezt a szerepvesztést azonban nem tudta kompenzálni automatikusan a férfiak családi életbe történő bevonódása. A férfi nemi szerep változására a nők részéről is igény mutatkozik: a szülői szerepek esetében legújabb kutatások szerint összekapcsolódik a párkapcsolati elégedettség a családi életbe érzelmileg bevonódó apai jelenléttel (Fedor 2022).

A nemi státusz elvesztéséről majd visszanyeréséről szóló történetek narratív pszichológiai tartalomelemzése megerősíti azt a következtetést, hogy a státuszok nem egyenrangúak. A férfiak nemi státuszuk elvesztésével úgy vélik, hogy egy alacsonyabb, alávetett helyzetbe kerülnek, melyet nőkhöz rendelt tulajdonságok jellemeznek, például az érzelmesség. A fokozottabb aktivitásból adódik, hogy ezt a státuszt a férfiak erőteljesen igyekeznek visszaállítani, kompenzálni. Ez rávilágít a férfi és a női státuszok között észlelhető fundamentális alá- fölérendeltségi viszonyra.

Felhasznált irodalom

- Bastian, Brock, és Nick Haslam. 2006. „Psychological Essentialism and Stereotype Endorsement.” *Journal of Experimental Social Psychology* 42 (2): 228–235.
- Bem, Sandra L. 1974. „The measurement of psychological androgyny”. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 42 (2): 155–162.
- Bosson, Jennifer K., és Kenneth S. Michniewicz. 2013. „Gender dichotomization at the level of ingroup identity: What it is, and why men use it more than women.” *Journal of Personality and Social Psychology* 105 (3): 425.
- Bosson, Jennifer K. et al. 2021. „Psychometric properties and correlates of precarious manhood beliefs in 62 nations.” *Journal of Cross-Cultural Psychology* 52 (3): 231–258.
- Connell, Raewyn. W. 1995. *Masculinities*. Berkeley and Los Angeles, CA: University of California Press.
- Constantinople, Anne. 1973. „Masculinity-femininity: An exception to a famous dictum?” *Psychological Bulletin* 80 (5): 389–407.
- Crompton, Rosemary, és Clare Lyonette. 2005. „The new gender essentialism—domestic and family ‘choices’ and their relation to attitudes 1.” *The British Journal of Sociology* 56 (4): 601–620.

- Csertő, István és László, János. 2010. „Psychological analysis of interpersonal and intergroup evaluation in narratives. Abstract From the 9th Alps Adria Psychology Conference.” *Review of Psychology* 17 (2): 151.
- . 2013. „Intergroup Evaluation as an Indicator of Emotional Elaboration of Collective Traumas in National Historical Narratives.” *Sociology Study* 3 (3): 207–224.
- DeLamater, John D., és Janet Shibley Hyde. 1998. „Essentialism vs. social constructionism in the study of human sexuality.” *Journal of Sex Research* 35 (1): 10–18.
- DiMuccio, Sarah H., és Eric D. Knowles. 2021. „Precarious manhood predicts support for aggressive policies and politicians.” *Personality and Social Psychology Bulletin* 47 (7): 1169–1187.
- Ehmann, Bea et al. 2014. „Narratív kategóriális tartalomelemzés: a NARRCAT.” X. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szeged: SZTE TTIK Informatikai Tanszékcsoport, 136–147.
- Fedor, Zsuzsanna. 2022. „Apa születik – Első gyermekes apák csecsemőgondozási gyakorlatának összefüggései az empátia készség változásával, az anyák párkapcsolati elégedettségével és a nemi szerepfelfogással.” In Gabriella Kengyel (szerk.) *NEM egyenlő - Nemi alapú egyenlőtlenségek Magyarországon*. Budapest: Oriold Books, 373–410.
- Fülöp, Éva, Csertő, István, Szabó, Zsolt. 2013. „Emotional elaboration of collective traumas in historical narratives.” In Joseph P. Forgas, Orsolya Vincze, & János László (eds.), *Social cognition and communication. Sydney symposium in social psychology series*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 245–262.
- Galinsky, Adam D. 2002. „Creating and reducing intergroup conflict: The role of perspective-taking in affecting out-group evaluations.” In H. Sondak (Ed.), *Toward phenomenology of groups and group membership*. Bradford, United Kingdom: Emerald Group Publishing Limited, 85–113.
- Géczy, Dorottya és Zsófia Varga. 2019. „Nők és férfiak nemi identitás fenyegetettsége a mai Magyarországon.” *TNTeF: Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 9 (2): 58–80.
- Gilmore, David D. 1990. *Manhood in the making: Cultural concepts of masculinity*. Yale University Press.

- Glick, Peter, és Susan T. Fiske. 1996. „The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism.” *Journal of Personality and Social Psychology* 70 (3): 491–512.
- Glick, Peter, és Susan T. Fiske. 2001. „An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality.” *American Psychologist* 56 (2): 109–118.
- Hsu, Ning et al. 2021. „Gender, 'masculinity,' and 'femininity': A meta-analytic review of gender differences in agency and communion.” *Psychological Bulletin* 147 (10): 987–1011.
- Kozma, Luca és Ferenc Kocsor. 2018. „Elvárások és azonosulás: a férfi nemi szerep többszemponú vizsgálata.” *TNTeF: Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 8 (2): 39–65.
- László, János. 2005. „A narratív pszichológiai tartalomelemzés.” *Magyar Tudomány* 11: 1366–1376.
- László, János et al. 2013. „Narrative language as an expression of individual and group identity: The narrative categorical content analysis.” *Sage Open* 3 (2). Doi/10.1177/2158244013492084.
- Meyer, Meredith, és Susan A. Gelman. 2016. „Gender essentialism in children and parents: Implications for the development of gender stereotyping and gender-typed preferences.” *Sex Roles* 75 (9): 409–421.
- Moss-Racusin, Corinne A., Julie E. Phelan, és Laurie A. Rudman. 2010. „When men break the gender rules: status incongruity and backlash against modest men.” *Psychology of Men & Masculinity* 11 (2): 140–151.
- O'Neil, James M. 1982. „Gender-role conflict and strain in men's lives.” K. Solomon, N. Levy (Eds.), *Men in transition*, New York: Plenum Press, 5–44.
- Parsons, Talcott, Robert Freed Bales és Edward Shils. 1953. *Working papers in the theory of action*. Glencoe, IL: Free Press
- Skewes, Lea, Cordelia Fine, és Nick Haslam. 2018. „Beyond Mars and Venus: The role of gender essentialism in support for gender inequality and backlash.” *PloS ONE*, 13 (7): 7. Doi.org/10.1371/journal.pone.0200921.
- Smiler, Andrew P., és Susan A. Gelman. 2008. „Determinants of gender essentialism in college students.” *Sex Roles* 58 (11): 864–874.
- Todd, Andrew R., and Adam D. Galinsky. 2014. „Perspective-taking as a strategy for improving intergroup relations: Evidence, mechanisms,

and qualifications.” *Social and Personality Psychology Compass* 8 (7): 374–387.

Vandello, Joseph A., és Jennifer K. Bosson. 2013. „Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood.” *Psychology of Men & Masculinity* 14 (2): 101–113.

Vandello, Joseph A., Jennifer K. Bosson et al. 2008. „Precarious manhood.” *Journal of Personality and Social Psychology* 95 (6): 1325–1339.

Vincze, Orsolya, Barbara Ilg, és Tibor Pólya. 2013. „The role of narrative perspective in the elaboration of individual and historical traumas.” In Joseph P. Forgas, Orsolya Vincze, & János László (eds.), *Social cognition and communication. Sydney symposium in social psychology series*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 229–244.